

Potulky po Slovensku s Karolom Jesenákom: O hľadaní rúd vo Vysokých Tatrách a o ťažbe železnej rudy v Tatranskej Javorine

Pohľad na Zelené pleso z Velkej Svišťovky.

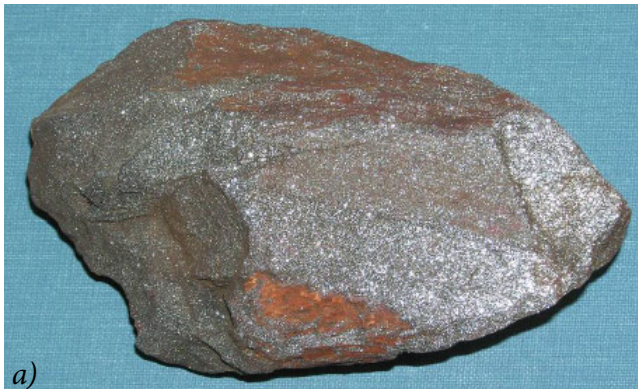
Zelené pleso bolo niekoľko storočí miestom príbýtkov prieskumníkov a amatérskych hľadačov pokladov.

V minulom článku sme hovorili o ťažbe zlata na Kriváni, pričom sme spomenuli, že táto ťažba stála miestnych ľudí veľa úsilia, avšak mnoho úžitku z nej nebolo. Hlavným dôvodom, prečo sme sa o nej zmienili, bola určitá zvláštnosť tejto ťažobnej lokality a zároveň príležitosť pre pripomenutie si letných prázdnin. V tomto článku by sme snáď mohli v tomto duchu ešte pokračovať, a preto stále zostaneme vo Vysokých Tatrách.

Už sme spomínali, že Vysoké Tatry boli v minulosti miestom, na ktoré sa sústreďovala počas mnohých storočí pozornosť prospektorov a hľadačov pokladov. Vzhľadom na to, že toto pohorie bolo veľmi dlho ťažko prístupnou lokalitou, takýto prieskum začal relatívne neskoro. Zlatá horúčka vo Vysokých Tatrách kulminovala v 18. storočí. Najznámejšími prieskumníkmi vo Vysokých Tatrách boli až do začiatku 19. storočia členovia rodiny Fábryovcov z Kežmarku. Fábryovci podnikali v letných mesiacoch výpravy do okolia Zeleného plesa, ktorých výsledok však bol zvyčajne iba nález medených rúd nízkej kvality. Tie sa v žule (granite), ktorá je hlavnou horninou centrálnej časti Vysokých Tatier, dali spoznať podľa zeleno-modrej farby, ktorá je najčastejšou farbou rôznych minerálov medi. Fábryovci hľadali rudu aj vo veľmi exponovaných terénoch. Niekedy v druhej polovici 18. storočia prešli cez úsek, ktorý sa v súčasnosti nazýva Nemecký rebrík. Je to šikmá rampa na zlomovej ploche, ktorá sa tiahne cez severné steny Kežmarskej kopy (2233 m. n. m.) a Malého Kežmarského štítu (2513 m. n. m.). Nemecký rebrík ďalej nadväzuje na ďalšiu tektonickú poruchu, ktorá sa nazýva Medené lávky. Dnešná horolezecká cesta pokračuje do Medenej kotliny, ďalej do Medenej štrbiny a na Lomnický štít. Práve názvy Medené lávky, Medená štrbina a Medená kotlina sú jednou zo spomienok na toto obdobie hľadania rúd vo Vysokých Tatrách. Vo Vysokých Tatrách sa môžeme stretnúť s ďalšími „medenými“ názvami; sú to Predné Meďodoly a Zadné Meďodoly (spolu s Meďodolským potokom), ktoré sa nachádzajú v Belianskych Tatrách. Tieto doliny sa v najvyššie položenom bode stretávajú v Kopskom sedle (1750 m. n. m.). V 16. storočí sa tu podľa turistickej informačnej tabule ťažila medená ruda. Podľa nej sa bane nachádzali v blízkosti cesty z Kopského sedla na Jahňací štít.

Okrem ťažby zlata na Kriváni bolo vo Vysokých Tatrách už len jedno miesto, ktoré bolo využívané na priemyselnú ťažbu rúd. Nachádza sa v blízkosti obce Tatranská Javorina. Táto obec je dnes známa predovšetkým ako východiskový a koncový bod turistického prechodu hrebeňa Vysokých Tatier a jej dominantou je rímsko-katolícky drevený kostolík z roku 1903. Málokto dnes vie, že vznik tejto obce (v roku 1759) je spojený práve s ťažbou železnej rudy. Vtedy tu majiteľ lendackého panstva František Horváth z Plavča založil železiareň, ktorá spracovávala železnú rudu z neďalekej bane. Touto rudou bol hematit (Fe_2O_3), ktorý sa v malom množstve nachádzal v miestnych vápencoch. Belianske Tatry sú totiž na rozdiel od centrálnej časti Vysokých Tatier budované vápencami, teda horninami sedimentárneho pôvodu.

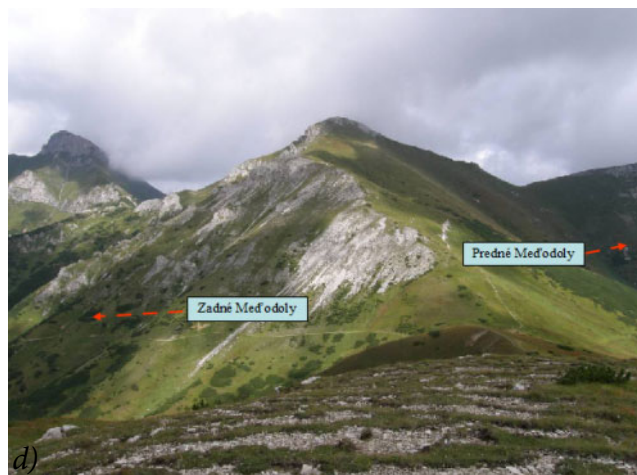
Hematit je na povrchu hrdzavohnedý minerál, preto v bielych vápencoch ho bolo možné ľahko nájsť. Baňa sa nachádzala na začiatku Svištovej dolinky pod Javorinskou Širokou. Pozostatky bane možno nájsť aj teraz. K železiarni v Tatranskej Javorine pribudla v roku 1837 aj valcovňa a drôtovňa. V železiarňach bola vysoká pec. Odhad zásob miestnej železnej rudy prevažoval skutočné zásoby, a preto sa neskôr v tomto podniku spracovávalo aj surové železo dovážané zo vzdialených oblastí, ako napríklad zo Smižian a Stratenej. Železiarne zanikli v roku 1873.

a) Minerál hematit (Fe_2O_3) tvoril hlavnú zložku železnej rudy v bani v blízkosti Tatranskej Javoriny.

b) Dôkazom existencie železiarne v Tatranskej Javorine sú aj takéto kamene, o ktoré môžete zakopnúť na chodníkoch obce. Na obrázku je najmenej 140 rokov stará troska z vysokej pece.

Vo Vysokých Tatrách možno v malých množstvách nájsť rôzne rudy na mnohých miestach. Jedno z nich je v hornej časti Malej Studenej doliny, v lokalite s názvom Murárikova rokľa. Tá sa nachádza približne 700 metrov juhovýchodným smerom od Téryho chaty. Rudná žila obsahuje zlato, hematit, magnetit (zmes oxidov, ktorému zodpovedá zloženie Fe_2O_4) a minerály medi, arzénu a iných kovov. Podobné rudné žily možno nájsť napríklad vo Velickej doline, Priečnom sedle, v sedle Prielom, na Poľskom hrebeni, v Mengusovskej doline, v Mlynickej doline, na Kôprovom štíte a inde.

c) Murárikova rokľa v Malej Studenej doline. Približne v strede rokľa je malá rudná žila obsahujúca zlato a minerály medi, arzénu a železa.

d) Kopské sedlo je hranicou medzi Vysokými a Belianskými Tatrami. Podľa turistickej informačnej tabule sa tu ťažila medená ruda.

doc. Ing. Karol Jesenák, CSc.
Katedra anorganickej chémie
Prírodovedecká fakulta UK, Mlynská dolina
842 15 Bratislava
jesenak@fns.uniba.sk